

**ВИКОРИСТАННЯ КЕЙС-МЕТОДУ У ПРОЦЕСІ ФАХОВОЇ ПІДГОТОВКИ
МАЙБУТНІХ ЮРИСТІВ У ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ**

Постановка проблеми. Принципові зміни у діяльності державного апарату, правовому регулюванні у сфері економіки, фінансів, торгівлі, перехід суспільства до соціально орієнтованої ринкової економіки вимагають якісних змін ідеології і методиці підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації. Тому великого значення набуває впровадження інтерактивних методів навчання і виховання, що є ефективним засобом в опануванні сучасних технологій, підвищенні ефективності навчання і якості знань, формуванні життєвої і професійної компетентності сучасної молоді.

Аналіз попередніх досліджень. Теоретичні засади застосування сучасних педагогічних технологій у навчальному процесі розкрито у працях І. Богданової, Е. Михайлова, В. Матірко, В. Полякова, Ю. Ткаченко. Активні групові методи навчання інтенсивно розробляли такі вчені-психологи, як Л. Касімова, Н. Богомолова, Ю. Ємельянов, Д. Кавтрадзе, А. Смолкін та ін.

Проблемою використання кейс-методу під час викладання різних дисциплін в українській вищій школі займалися Ю. Сурмін, О. Сидоренко, П.Шеремета, В. Чуба, Г. Каніщенко; у російській освіті – О. Смолянінова, В. Давиденко, Е. Михайлова, Н. Піскунова, О. Пилипенко, Н. Тітова, О. Маргвелашвілі та інші. Кейс-метод активно застосовується за кордоном у процесі професійної підготовки педагогів: у США (Дж. Маан, Д. Крукшенк, Г. Сайкс, Т. Бердта та інші); Англії (М. Райхельт, Р. Прінг); Австралії (А. Уотсон).

Але недостатньо розробленою залишається проблема використання кейс-методу у процесі фахової підготовки майбутніх юристів.

Мета статті – аналіз навчального потенціалу кейс-методу під час фахової підготовки майбутніх юристів у вищих навчальних закладах.

Виклад основного матеріалу. Вивчення психолого-педагогічних джерел свідчить, що нині увага науковців та педагогів спрямована на застосування «кейс-методу», який найдоцільніше використовувати у навчальному процесі вищої школи [2; 3; 5]. Хоча концепція «кейс-методу» і його цілей в українській освіті лише починає розвиватися, можна навести приклади окремих її положень.

За дослідженням Т. Кошманової, популярне визначення навчальних «кейсів» дає Дональд Крукшенк: «Вивчення кейсів передбачає наявність старанно складеної історії того, що сталося». Інше визначення «кейс-методу» подав ще у 1953 р. дослідник Лоуренс: «Це засіб, за допомогою якого велика частка реальності пропонується класу для роботи над ним. Вдалий кейс підтримує дискусію в класі, спираючись на факти, що відповідають правдивим життєвим ситуаціям... Це запис складних ситуацій, які літературно розкладаються на окремі частини. А потім з'єднуються знову, щоб їх було краще зрозуміти» [5, с. 45].

Автори посібника «Ситуаційна методика навчання: теорія і практика» дають таке визначення «кейс-методу»: «Метод ситуаційного навчання – це метод, застосування якого передбачає осмислення студентами реальної життєвої ситуації. Опис цієї ситуації одночасно відображає не тільки певну практичну проблему, але й аналізує визначений комплекс знань, який необхідно засвоїти для її рішення. При цьому сама проблема не має однозначних рішень, являє собою своєрідний розгалужений і неоднозначний оптимум» [7, с. 9].

Кейс-стаді – це сукупність умов та обов'язків, що описують конкретні, реальні обставини на певному етапі [2, с. 13].

«Кейс-метод

університеті під час підготовки фахівців у галузі юриспруденції, медицини і бізнесу. Викладачі університету розробили серії навчальних «кейсів» для підготовки адміністративного персоналу. Наступним кроком у їх використанні стала професійна підготовка вчителів.

Стверджують, що викладання, засноване на вивченні «кейсів», може допомагати майбутнім фахівцям вирішувати складні проблеми, що супроводжують професійну діяльність.

Як правило, у сучасній освіті використовуються два типи «кейсів». Один з них – це детальний, довгий опис викладання студентові певного матеріалу. Цей тип «кейсу» включає щоденні, можливо навіть із включенням годинної хронології, деталі того, що відбувалося у певній навчальній ситуації: коли, де і як. Через значний і ґрунтовний обсяг матеріалу обговорення цього «кейсу» може тривати протягом кількох занять. Другим типом «кейсового» навчання є обговорення більш короткої і конкретної навчальної ситуації. Це може бути опис однієї події чи обставини, що мала місце під час практики студента [6, с. 157-159].

Існує низка причин, що зумовлюють активне застосування цього методу у сучасній освіті:

1. «Кейс-метод» призначений для здобуття знань з тих дисциплін, істина в яких є плюралістичною (на відміну від точних наук).

2. Обговорення реальних професійних ситуацій створює у студентів відчуття значущості предмета, що вивчається, для їх професійного становлення, тобто сприяє підвищенню рівня навчальної мотивації, а також відчуття успішності («Я можу!»), що, у свою чергу, впливає на розвиток професійної мотивації («Я можу тут, а, отже, я зможу і там (у реальному професійному житті), я починаю «бачити» себе у професії»). Саме відчуття успіху виступає однією з головних рушійних сил методу, формування стійкої позитивної мотивації, нарощування пізнавальної активності.

3. Безперечною перевагою методу є не лише здобуття знань і формування практичних навичок, але й розвиток системи цінностей студентів, професійних позицій, життєвих установок.

4. За допомогою «кейс-методу» знімається проблема класичного дефекту традиційного навчання, пов'язаного з сухістю, обмеженістю емоційного забарвлення у процесі викладання матеріалу.

5. Технологія методу доволі проста, а це гарантує використання цього методу викладачами різних дисциплін, створення міждисциплінарних «кейсів» [3, с. 68].

«Кейс» можна використовувати з метою надання допомоги майбутньому фахівцю заглибитися у реальність, з якою він буде зустрічатися щодня у професійній діяльності. Застосування цього методу допоможе майбутнім фахівцям краще зрозуміти специфічні аспекти реальності, а саме: взаємовідносини, типи відповідальності, робочий клімат, мотивацію тощо. Це розуміння підсилюється за рахунок того, що викладач університету «веде» студентів через аналіз конкретного випадку. Навчання за допомогою «кейсів» сприяє також формуванню аналітичних умінь. Під час використання навчальних «кейсів» студенти аналізують подію і її результат або прогнозують свої дії у запропонованій ситуації. Дослідники Гаррі Сайкс і Томас Берд зазначають, що коли студенти беруть участь у роботі з «кейсами», то мають можливість перевірити власні теоретичні знання і переконання [5, с. 47].

Одним з найбільш поширених видів роботи у процесі фахової підготовки майбутніх юристів є кейс-метод. Нині він займає вагоме місце у процесі вивчення дисциплін фахового циклу, хоча і з'явився у практиці вищої школи України недавно. Цей метод найдоцільніше використовувати у процесі підготовки майбутніх фахівців, тому що він спрямований на формування професійних якостей у студентів.

Науковець В. Бігун вказує на переваги застосування кейс-методу у вищих юридичних навчальних закладах:

1. Кейс-метод сприяє розвитку правового мислення. Аналізуючи справу, студіюючи, майбутній юрист, водночас, навчається «мислити як юрист», зокрема, вчиться аргументації, уважності до деталей, нюансів життєвих і юридичних фактів, правових норм, особливостей застосування останніх.

2. Розвиває колегіальні, радше ніж ієрархічні, стосунки викладача і студента. Монологічна лекційна методика зазвичай підкреслює домінування викладача над студентом, тоді як казуальна чи сократівська методика, без якої перша ефективно неможлива, передбачає якщо не рівноправні, то принаймні відносини старшого та молодшого колеги. Це, у свою чергу, сприяє як виявленню поваги до гідності людини, так і налагодженню уже зі студентських лав партнерських стосунків у професійному цеху. Методика, освоєння якої потребує як опанування, так і відмінного знання матеріалу, сприятиме кращій професійній і дидактичній підготовці викладачів. Забезпечення цього сприятиме підвищенню рівня викладання, відтак, засвоєння студентами правничих знань, набуття навичок і вмій.

3. «Кейс-метод», зосереджуючись на вивченні судових рішень, а не законодавства, сприяє встановленню суперечностей між ними, їх подоланню. Таким чином, складаються передумови для подолання прогалів між правотворенням і правозастосуванням [1, с. 66-67].

Кейс метод (від лат. «casus» – заплутаний або незвичайний випадок) – є інтерактивним методом на основі професійної ситуації, узятій з реальної практики, яку студенти мають осмислити і запропонувати шляхи раціонального виходу з неї. Синонімами також виступають: кейс-стаді, метод кейсів, метод аналізу інцидентів, дослідження випадку, ситуаційне завдання. Можна з деякою часткою упевненості стверджувати, що даний метод є виключно органічним і ефективним для професійної підготовки майбутніх юристів. Для справедливого виконання закону необхідно не тільки його знати, але й уміти правильно застосовувати у конкретних ситуаціях. Основна мета кейс методу – це розвиток професійних здібностей, формування конкретних умінь студентів – майбутніх юристів вирішувати практичні завдання. Об'єктом даного методу виступають спеціальні дидактичні матеріали, що імітують реальну професійну діяльність. Тому дуже часто до наборів методичних матеріалів, якими забезпечується метод, включаються реальні атрибути професійної діяльності: судові справи, засновницькі документи фірм тощо.

За Л. Жовтою, алгоритм виконання кейс-завдань буде наступним:

- 1) прочитати кейс, ознайомитися із ситуацією;
- 2) виявити проблему, узагальнити і проаналізувати інформацію;
- 3) розвинути гіпотези й уточнити проблеми;
- 4) сформулювати альтернативні рішення;
- 5) оцінити альтернативи, скласти перелік переваг і недоліків кожної з альтернатив;
- 6) підтвердити продуктивність рішення й обґрунтувати переваги [6].

Розглянемо ці етапи більш детально. Деякі дослідники пропонують проводити підготовку до виконання кейс-завдань. У такому випадку завдання роздаються студентам для ознайомлення до проведення заняття. Інші науковці вважають за доцільне використовувати кейс-метод безпосередньо у процесі заняття. У першому випадку, студенти мають більше часу для ознайомлення з ситуацією та виявлення проблеми завдання, проте викладач не може бути впевнений у самостійності прийнятого рішення. У іншому випадку, ознайомлення з кейс-завданням у процесі заняття забирає значну кількість часу. На нашу думку, викладач має орієнтуватися на зміст кейс-завдання та умови його проведення, тобто підхід до застосування кейс-методики може бути різним, залежно від різних обставин. На другому етапі студенти аналізують ситуацію, уточнюють обставини та узагальнюють інформацію. На цьому етапі відбувається осмислення проблеми, актуалізуються набуті знання. На третьому етапі студенти пропонують можливі варіанти

вирішення завдання, дискутують один з одним, колективно співпрацюють, після чого, на четвертому етапі формулюють можливі способи вирішення кейс-завдання. Потім обговорюють можливі варіанти, визначають переваги та недоліки кожної альтернативи, роблять узагальнення. На останньому етапі студенти обґрунтовують прийняте рішення, вказують на його переваги, відстоюють доцільність його використання.

У експериментальних групах кейс-метод використовувався під час проведення семінарських занять практично на всіх дисциплінах загальнопрофесійного і спеціального циклів, що представляють окремі галузі права. Студенти одержували матеріали та умови кейса наперед для самостійної підготовки. На занятті відбувалося колективне обговорення приведенного випадку з практики. Потім викладач пропонував одному зі студентів описати ситуацію і запропонувати стратегію рішення. Далі відбувалася дискусія, під час якої група оцінювала правомірність застосування відповідних норм права для вирішення даного кейса. У кінці обговорення викладач міг розповісти про те, що ж дійсно відбулося у реальній ситуації, на основі якої написаний кейс, і які висновки можна зробити. Окрім того, під час проходження виробничої практики на 4 курсі навчання студенти експериментальних груп юридичного факультету займалися рішенням кейсів під час надання безкоштовної юридичної допомоги населенню. Окрім набуття практичних професійних навичок розв'язання конкретних правових казусів, надання допомоги людям у реальній ситуації сприяє розвитку розуміння студентами – майбутніми юристами етичного значення юридичної професії і відповідальності за рішення, що приймаються самостійно.

Наприклад, у процесі вивчення дисципліни «Цивільне право України» викладач може запропонувати наступні кейс-завдання: «Змодельуйте ситуацію, в якій особа, що їй належить речове право на чуже майно, своєю дією може припинити існування цього права таким чином, що чуже майно може стати її власним. При цьому речове право на чуже майно має виникнути в силу прямої вказівки закону» або «29 січня 2004 року загинув громадянин Щупко. Із спадкоємців першої черги у нього залишився тільки син Андрій, а з другої черги – рідна сестра. Заповіту складено не було. Сестра вважала, що спадкоємцем має стати вона, оскільки за тиждень до загибелі Щупка його син намагався отруїти батька, але побачивши страждання останнього після випитої отрути, не витримав і відвіз його до лікарні. У зв'язку з цим сестра твердила, що син не може отримати право на спадкування як особа, яка скоїла замах на життя спадкодавця. Чи згодні ви з нею? Свою відповідь обґрунтуйте», «2 лютого 2004 року громадянин Тараненко склав заповіт на користь своїх синів Андрія та Севастьяна. Своє майно він заповів їм у рівних частинах. 5 лютого за пропозицією батька Андрій ознайомився з текстом заповіту і був дуже обурений, бо сподівався, що все майно батько заповість йому. 6 лютого Андрій здійснив замах на життя Севастьяна, який (замах) виявився невдалим. Брат одержав середньої тяжкості тілесне ушкодження. Андрія було засуджено до позбавлення волі. Через місяць після вступу в законну силу вироку суду Тараненко раптово помер. Севастьян вважав, що він є єдиним спадкоємцем, оскільки згідно з ч. 1 ст. 1224 ЦК не мають права на спадкування особи, які вчинили замах на життя можливих спадкоємців. У свою чергу Андрій твердив, що йому належить право на спадкування, оскільки його батько знав про замах на життя Севастьяна, але заповіту після цього не змінив, не скасував і не склав нового. Хто з братів у цій ситуації має рацію? Вирішіть питання, як має відбуватися спадкування у цьому випадку».

Проведення заняття для майбутніх юристів з використанням кейс-завдань потребує ретельної підготовки викладача, який має пояснити студентам зміст завдання, контролювати його виконання та професійно оцінити успіхи та досягнення студентів. У процесі заняття викладач розподіляє студентів на підгрупи та ставить перед ними завдання, яке вони мають виконати, виходячи з набутого теоретичного досвіду. Учасники кожної підгрупи намагаються виконати завдання, пропонують різні шляхи його виконання, дискутують. У процесі роботи викладач контролює виконання завдання

кожною підгрупою і відповідно оцінює. Виконання кейс-завдань сприяє професійному становленню майбутніх юристів, розвиває вміння колективної співпраці, активізує навчальну діяльність.

До недоліків упровадження «кейс-методу» у навчальний процес закладів освіти належать: відсутність достатньої кількості якісних «кейсів», які б уможливили ґрунтовне вивчення проблем професійної освіти; «кейси» часто бувають неконкретними, розпливчатими, позбавленими істотної інформації, яка б дозволила вдумливий аналіз і обґрунтоване прийняття професійного рішення; використання «кейсів» вимагає значної кількості часу; для того, щоб «кейс-метод» «працював», викладачі мають бути досвідченими в організації навчання, що веде до відкриттів, проведенні дискусії, бути спроможними відмовитись від власних суджень і упереджень, а також мати ґрунтовні знання, щоб допомогти учасникам проаналізувати і зрозуміти «кейсову» ситуацію [5, с. 24].

Також перешкодою під час використання кейс-методу у навчальному процесі вищої школи є традиційна методика викладання, що передбачає взаємодію викладача та студента. Отже, використання кейс-методу потребує змін у педагогічній підготовці викладачів, заміни методів традиційного викладання сучасними технологіями у навчальному процесі.

Висновки. Застосування «кейс-методу» для підготовки майбутніх юристів забезпечує такі переваги: сприяє професійному становленню; надає можливість вирішити проблему шляхом аналізу її складових; залучає студентів до колективного вирішення професійних питань; дозволяє активізувати набуті знання з фахових дисциплін; перетворити теоретичні знання на практичні.

Отже, використання кейс-методу у процесі фахової підготовки майбутніх юристів сприяє перетворенню теоретичних знань на практичні, становленню професійних якостей, розвитку логічного мислення, дозволяє активізувати набуті знання для вирішення фахових завдань, розвиває колегіальні відносини між викладачем та студентом, що сприяє активізації навчального процесу.

Література:

1. Бігун В. С. Юридична професія та освіта. Досвід США у порівняльній перспективі / В.С.Бігун. – Київ: Видавнича організація «Юстініан», 2006. — 272 с.
2. Бобохуджаев Ш. И. Инновационные методы обучения: особенности кейс-стади метода обучения и пути его практического использования / Ш. И. Бобохуджаев, З. Ю. Юлдашев. – Ташкент, 2006. – 88 с.
3. Данильчук Л. Використання «кейс-методу» в професійній діяльності викладача вищого навчального закладу / Л. Данильчук // Педагогіка і психологія професійної освіти. – 2004. – № 5. – С. 66–71.
4. Дичківська І.М. Інноваційні педагогічні технології : навч. посіб. / І. М. Дичківська. – К. : Академвидав, 2004. – 352 с.
5. Кошманова Т. «Кейс»-метод в педагогічній освіті США / Т. Кошманова // Шлях освіти. – 2000. – № 1. – С. 45–50.
6. Кошманова Т.С. Развитие педагогической освіти у США (1960-1998 гг.) / Т. Кошманова. – Львів : Вид-во «Світ», 1999. – 486 с.
7. Ситуаційна методика навчання : теорія і практика / Упор. О. Сидоренко, В. Чуба. – К. : Центр інновацій та розвитку, 2001. – 256 с.

У статті автор досліджує проблему використання кейс-методу в процесі фахової підготовки майбутніх юристів у вищих навчальних закладах.

Використання цього методу сприяє професійному становленню; надає можливість вирішити проблему шляхом аналізу її складових; залучає студентів до колективного вирішення професійних питань; дозволяє активізувати набуті знання з фахових дисциплін; перетворити теоретичні знання на практичні.

Ключові слова: кейс-метод, фахова підготовка, навчальний процес, інтенсифікація, юрист.

В статье автор исследует проблему использования кейс-метода в процессе профессиональной

подготовки будущих юристов в высших учебных заведениях.

Использование данного метода способствует профессиональному становлению, предоставляет возможность решения проблемы путем анализа ее частей, задействует студентов к коллективному решению профессиональных вопросов, дает возможность активизировать полученные знания по специальности, перевести теоретические знания в практические.

Ключевые слова: кейс-метод, профессиональное образование, учебный процесс, интенсификация, юрист.

The article examines the issue of the use of case-method in the professional training of future lawyers in higher education.

Using this method facilitates professional development, provides an opportunity to solve the problem by analyzing its components, involves students in solving collective professional issues; allows to activate their knowledge of professional disciplines; transform theoretical knowledge into practice.

Keywords: case-method, professional training and educational process, intensification, lawyer.